

een publicatie rechtvaardigen. Een boek dat inzicht geeft in deze interessante en brede bedrijfscollectie zou een aanwinst betekend hebben voor historici en geïnteresseerden van uiteenlopende pluimage: maritieme historici, bedrijfshistorici, kunsthistorici, geïnteresseerden in de verzamelgeschiedenis etc. De afbeeldingen in het boek van voorwerpen die tot de collectie behoren, rechtvaardigen die gedachte. Een prachtige, gevarieerde schare aan scheepsmodellen, gebrandschilderde ramen, archiefstukken, fotoboeken, posters, schilderijen, zee-atlassen trekt aan het oog voorbij.

Helaas, dan komt de VOC om de hoek kijken en de mogelijkheid om een logische indeling te maken, die recht doet aan NedLloyd en de vele bedrijven die in de loop van de tijd zijn ontstaan, opgeheven of gefuseerd en die op de een of andere manier aan NedLloyd gelieerd zijn, wordt opgegeven om de VOC, die in feite niets met NedLloyd te maken heeft, centraal te stellen. Dat wil zeggen, eigenlijk gaat het er ook nog om een beeld te geven van het maritieme verleden van Nederland dat doorloopt tot ver in de twintigste eeuw. Dat is hinken op drie gedachten en is vragen om moeilijkheden. Een gevolg is bij voorbeeld dat aanvullende afbeeldingen zijn toegevoegd uit andere collecties om het verhaal te completeren. Zo is het boek een mengelmoes geworden van 'vier eeuwen maritieme verbeelding' zoals een tweede ondertitel op de titelpagina aangeeft.

Aan de auteurs ligt het niet. Blussé, Rietbergen, Gawronski, Van den Doel, Putman en Spruit, om er maar een paar te noemen, weten over het algemeen heel goed waar ze het over hebben. Maar een 'auctor intellectualis', een supervisor, een hoofdredactie, een eind- en beeldredactie en een projectcoördinatie waren misschien wel iets te veel van het goede. In de inleiding spreekt samensteller Andreas Oosthoek van een caleidoscopisch beeld waarbij de hoofdstukken ineen scharen zodat een doorlopend verhaal ontstaat. Het eerste is juist, het tweede zeker niet. Wat moeten we bij voorbeeld met een verhaal over Piet Hein bij een buste van deze vlootvoogd die zich in het Rijksmuseum bevindt, terwijl we de volgende pagina's verder gaan met de Borubudur en Bali?

Maar is dat erg? Dat hangt er van af waarvoor men het boek gebruikt. Wanneer men op kijkgenot uit is, wordt men zeker niet teleurgesteld. Een kloek formaat, meer dan 300 pagina's 'full colour' vol afwisselende afbeeldingen. Iedere keer als men een bladzijde omslaat, wacht een verrassing. Net iets minder opmerkelijk vormgegeven als het 'officiële VOC jubileumboek' maar desalniettemin levendig met, enkele uitzonderingen daargelaten, behoorlijk leesbare teksten in het Nederlands en Engels.

Leuk, en mooi, maar het blijft jammer dat de lezer geen inzicht krijgt in de totstandkoming en samenstelling van deze interessante bedrijfskunstcollectie. Wellicht dat een van de museummedewerkers de pen nog eens opvat?

J. P. Sigmond

MIDDELEEUWEN en NIEUWE GESCHIEDENIS

H. Slings, *Toekomst voor de Middeleeuwen. Middelnederlandse literatuur in het voortgezet onderwijs* (Dissertatie Leiden 2000, Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen XXI; Amsterdam: Prometheus, 2000, 258 blz., ISBN 90 5333 921 3).

Hubert Slings beschrijft in zijn proefschrift de ontwikkeling van het onderwijs in Middel-

nederlandse literatuur als onderdeel van het vak literatuurgeschiedenis in het voortgezet onderwijs. De geschiedenis daarvan is relatief kort en reikt niet verder terug dan het eind van de negentiende eeuw. Sindsdien is er hier en daar wel wat nagedacht over de didactiek, de methodiek en de zin van zulk onderwijs op de scholen, maar veel is het niet. Slings wilde in zijn proefschrift naast een overzicht van de huidige stand van zaken en een terugblik ook een vooruitblik opnemen. Zo is zijn boek een studie geworden van de manier waarop men literair erfgoed aan scholieren overdroeg en overdraagt, over de manier waarop dat in de toekomst zou kunnen plaatsvinden en welke doelstellingen men met onderwijs in middeleeuwse literatuur na kan streven.

Volgens Slings heeft literatuurgeschiedenis, ook die van de Middeleeuwen, een vrij stevige plaats verworven in het onderwijs. Ondanks een fiks aantal belemmeringen, waaronder de voor dergelijk onderwijs nogal beperkte tijd en de geringe culturele bagage van de moderne scholier, ziet Slings toch een goede toekomst weggelegd voor het onderwijs in Middelnederlandse literatuur. Om de mogelijkheden van dergelijk onderwijs te onderzoeken ontwikkelde hij een methode, gebaseerd op een eigen teksteditie van *Karel ende Elegast*, een topper uit de Middelnederlandse canon. Slings combineert in zijn methode onderzoek naar de uitgangspositie van de scholier, zelfwerkzaamheid, het lezen van tekstgedeelten en historische informatie-overdracht. Uit een test van de methode op een aantal scholen blijkt volgens hem dat het goed mogelijk is de interesse van leerlingen te wekken en hun kennis te vergroten.

Voor zijn overzicht van de stand van zaken en het verleden van het onderwijs in Middelnederlandse literatuur heeft Slings zich gebaseerd op literatuurgeschiedenissen voor scholen, enkele bloemzeringen met leesteksten voor het onderwijs, debatten over het doel en de zin van dergelijk onderwijs en voor het hedendaagse onderwijs op een vragenlijst, die door een representatieve groep van docenten is beantwoord. Slings besteedt daarbij veel aandacht aan de institutionele en socio-culturele kaders waarbinnen het literatuuronderwijs werd en wordt gegeven. Zijn eigen methode baseert hij op een aantal uitgangspunten: de afstand tot de literaire teksten uit de Middeleeuwen is groot, er is steeds minder tijd voor literatuuronderwijs, het onderwijs is steeds meer gericht op het verwerven van vaardigheden dan op het aanleren van kennis en de voorkennis van leerlingen is door massificatie (scholing is niet langer weggelegd voor jongeren uit welopgevoede kringen) en secularisatie sterk geslonken.

Slings beklemtoont dat de individuele docent een doorslaggevende rol speelt in het literatuuronderwijs. Die positie wordt versterkt door het ontbreken van duidelijke doelstellingen voor het literatuuronderwijs en door de noodzaak om te laveren tussen een esthetische en historische benadering van de tekst. Een puur esthetische benadering is onmogelijk door de ontoegankelijkheid van de Middelnederlandse literatuur voor moderne lezers en een strikt historische benadering draagt niet bij tot het bevorderen van (het veelal gewenste) literair plezier bij de leerlingen. Slings pleit ervoor de band tussen wetenschappelijk onderzoek en historisch literatuuronderwijs min of meer door te snijden. Resultaten van wetenschappelijk onderzoek kunnen immers gemakkelijk gedateerd raken en bovendien kan men dan niet blijven vasthouden aan de breed geaccepteerde Middelnederlandse canon. Anders dan iemand als Herman Pleij, groot voorstander van de cultuurhistorische benadering, pleit Slings ervoor de teksten uit de canon centraal te stellen in het onderwijs. Veel argumenten geeft hij daarvoor niet, maar door zijn nadruk op het unieke karakter van de canonieke teksten suggereert hij dat deze in elk geval esthetisch, puur literair leesplezier opleveren. In zijn eigen lesmethode plaatst Slings een dergelijke canonieke tekst in een historisch kader, waarmee hij in de praktijk poogt te voldoen aan een hele reeks van doelstellingen voor historisch literatuuronderwijs die hij in zijn proefschrift opsomt.

Slings' opvattingen over de doelstelling en de zin van historisch literatuuronderwijs zijn enerzijds nogal moralistisch, anderzijds sluiten ze aan op wat er in de docentenpraktijk wordt gedacht. Zijn pleidooi voor een deels esthetische benadering van literatuur is vanuit wetenschappelijk oogpunt nogal zwak. Zo poneert hij de voor de Middeleeuwen dubieuze stelling 'literatuur is kunst'. (161) Hij wil onderzoeken 'in hoeverre esthetische eisen de tekstkeuze van het historisch literatuuronderwijs mogen of moeten beïnvloeden.' (162) Een andere visie is blijkbaar niet erg wenselijk. Het was beter geweest als Slings zijn persoonlijke opvattingen over literatuuronderwijs hier wat had gematigd en wat meer systematisch was nagegaan wat de opvattingen zijn onder pedagogen, vakdidactici en misschien ook (literatuur-) historici over het nut en de noodzaak van literatuuronderwijs. Slings heeft er echter voor gekozen zich sterk te richten op de gegroeide praktijk in het onderwijs. Dat is een pragmatische aanpak en dat zou een lovenswaardige nota voor het departement van onderwijs hebben opgeleverd. Het is echter de vraag tot welke bijdrage aan welke wetenschap dit heeft geleid. Bovendien heeft Slings zich niet of nauwelijks van buitenlandse inzichten vergewist, maar zou het Nederlandse literatuuronderwijs daarvan niet kunnen profiteren?

Slings' proefschrift laat vooral zien dat het in het moderne literatuuronderwijs nog steeds ontbreekt aan een goede (wetenschappelijke en didactische) verantwoording van historisch literatuuronderwijs en blijkbaar (want Slings rept er nergens van) ook van onderwijs in niet-moderne geschiedenis in het algemeen. Het is nu eenmaal deel gaan uitmaken van het curriculum, al is het weinig in tel, en blijkbaar vinden velen dat het zo moet blijven. Maar ook Slings komt niet veel verder dan wat apodictische stellingen. Waarom zouden we scholieren opzadelen met dit soort onderwijs? Vooral als de tijd ervoor ontbreekt en de voorkennis zo beperkt is. Zou het dan niet beter zijn literatuuronderwijs te beperken tot de moderne literatuur en verder een goede bodem van historisch besef bij te brengen in geschiedenislessen? Slings stelt dat er onder scholieren wel degelijk interesse bestaat in de Middeleeuwen en de reacties van scholieren op zijn methode waren overwegend positief. Of zijn methode daarmee beter is dan een andere weten we nog niet, omdat hij geen controlegroep heeft gebruikt, die les kreeg uit een bestaande methode. Slings heeft evenmin onderzocht wat de effecten van literatuuronderwijs op langere termijn zijn. Wat beklijft er en wie leest later uit puur plezier nog Middelnederlandse teksten? Ik gok: weinig en (bijna) niemand. En zo blijft na lezing van dit proefschrift de vraag: wat is de toekomst van onderwijs in Middelnederlandse literatuur?

Arjan van Dixhoorn

K.van Vliet, *In kringen van kanunniken. Munsters en kapitels in het bisdom Utrecht 695-1227* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2002; Zutphen: Walburg Pers, 2002, 503 blz., ISBN 90 5730 229 2).

Dit boek, als dissertatie aan de Universiteit van Amsterdam op 28 november 2002 verdedigd, is echt een proeve van bekwaamheid. Het vult een *Forschungslücke* door een overzicht te bieden van ruim vijf eeuwen kanunnikenleven in het bisdom Utrecht, met uitstapjes naar de omringende bisdommen voor de vergelijking. Daarnaast worden de gemeenschappen van kanunniken, munsters (monasteria) en later kapitels genaamd, vergeleken met de kloosters van monniken en monialen in deze bisdommen, die een voorbeeldfunctie voor Utrecht hebben vervuld. Het bisdom Utrecht liep niet voorop, maar vertoonde wel een eigen gezicht in die zin dat bijna alle kapitels er bisschoppelijk waren, in tegenstelling tot de vele landsheerlijke of